

Pastorální odkaz biskupa Josefa Hloucha

Michal Opatrný

Josef Hlouch zastával úřad českobudějovického biskupa v době konání Druhého vatikánského koncilu – byť i v letech 1962–1965 byl v internaci a na koncil vycestovat nemohl. Přesto byl „biskupem koncilu“, jak to bylo patrné např. z jeho důsledné úpravy českobudějovické katedrály v duchu liturgické reformy. Také již v době před konáním koncilu bylo zřejmé, že biskup Hlouch patří k oněm duchovním a teologům, kteří tehdy dokázali vytušit, že je v pastorační praxi nutné mnohé změnit, jak o tom svědčí např. jeho návštěvy jihočeských továren nebo jeho přítomnost mezi diváky na tribuně při fotbalových zápasech. Jako pastorální teolog se tak Josef Hlouch hlásil k tehdy se intenzivně rozvíjícím novým pastoračním postupům.¹ Šlo o pastoraci, kterou u nás před druhou světovou válkou propagoval např. jezuita Adolf Kajpr. Ten ve své předmluvě k překladu jedné z francouzských pastoračních příruček v této souvislosti uvedl následující:

Lidé, kteří jsou zvyklí na zastaralé pojetí křesťanství a kteří se zde nyní vedle scén Evangelia setkají s nejobyčejnějšími otázkami, na příklad o bezpečnosti v továrnách, o poměrech úředníků a o dělnických platech, budou asi překvapeni novostí myšlenek.²

Právě z těchto myšlenek a praktických pastoračních postupů se později „zrodil“ Druhý vatikánský koncil a zejména jeho pastorální konstituce.³ Proto také můžeme říci, že Josef Hlouch byl skutečně koncilním

---

¹ Srov. Martin WEIS, *Svědectví dokumentů: Katolická církev v archivních materiálech jihočeských archivů let 1949–1976*, České Budějovice: Jih, 2009, s. 43–44.

² Adolf KAJPR, „Úvodem,“ in *Jak začít? Příručka k založení studijního kroužku pracující mládeže*, bez udání místa, nakladatele a roku vydání, s. 3. Podrobněji se východiskům pastoračních přístupů Josefa Hloucha věnuje optikou církevní historiografie předchozí studie tohoto supplementa od Rudolfa Svobody. Srov. Rudolf SVOBODA, „Josef Hlouch a Katolická akce,“ *Studia theologica* 15, č. 3 (2013): 184–196.

³ Srov. JAN XXIII., „Rede von Papst Johannes XXIII. zur Eröffnung des 2. Vatikanischen Konzils am 11. Oktober 1962,“ pův. vyd. *Herderkorrespondenz* 17 (1962/63): 85–88, www.ub.uni-freiburg.de/fileadmin/ub/referate/04/semapp/konzil.html [zveřejněno 25. 9. 2002; cit. 31. 10. 2012]; Angelo SCOLA, „«Gaudium et spes»: Dialogo e discerni-

biskupem, protože i když se koncilu nezúčastnil, ve své pastorační praxi ho bohatě předjímal a po jeho skončení i recipoval.

Josef Hlouch přitom mohl ve své diecézi jako její biskup poprvé promluvit o koncilu až ve chvíli, kdy se vrátil z internace, tzn. v r. 1968 – tři roky po skončení koncilu. Počátek recepce koncilu v diecézi řízené nikoliv provizorně, ale jejím právoplatným biskupem, se tak v případě Českých Budějovic kryje s návratem diecézního biskupa z internace. Praktické teologii ovšem nepřísluší, aby prováděla historicko-kritickou analýzu počátků recepce Druhého vatikánského koncilu v Českobudějovické diecézi. Vzhledem k tomu, že se koncil konal před padesáti lety, je to věc spíše církevní historiografie.⁴ Praktická teologie se sice také zabývá praxí pastorační, církevního života a obecně praktickým životem světa, ale jiným způsobem.⁵ Je jí vlastní, že chce věřícím myšlením zpracovat události v dějinách.⁶ Jinak řečeno, vírou osvětlený rozum má reflektovat situaci v církvi, stávající pastorační postupy a také situaci světa. Tyto úvahy nejsou samoúčelné. Jednak mají sledovat znamení času, tedy rozpoznávat v dějinách a světě Boží záměry a jeho vůli, jednak uvažovat

---

mento nella testimonianza della verità,” in *Il Concilio Vaticano II: Recezione e attualità alla luce del Giubileo*, ed. Rino Fisichella, Milano: San Paolo, 2000, s. 91–92; Hans-Joachim SANDER, „Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution über die Kirche in der Welt von heute *Gaudium et spes*,” in *Herders Theologischer Kommentar zum Zweiten Vatikanischen Konzil*, sv. 4, ed. Peter Hünemann a Bernd Jochen Hilberath, Freiburg: Herder, 2005, s. 708–710; Giovanni TURBANTI, „Knotenpunkte der Rezeption von *Gaudium et spes* und *Apostolicam actuositatem* – Theologische Forschungsaufgaben,” in *Das Zweite Vatikanische Konzil und die Zeichen der Zeit heute*, ed. Peter Hünemann, Freiburg: Herder, 2006, s. 315; Karel SKALICKÝ, „‘Skok vpřed’ v perspektivě revolucí nového tisíciletí: Před půl stoletím byl zahájen Druhý vatikánský koncil,” *Listy* 42, č. 3 (2012): 40–53.

⁴ Srov. Stanislav BALÍK – Jiří HANUŠ, „Předmluva,” in *Letnice dvacátého století: Druhý vatikánský koncil a české země*, Brno: CDK, 2012, s. 5.

⁵ Srov. Pavel AMBROS, „Návrat k pramenům a postavení křesťana v moderním světě: Poznámky k diskusi o povaze vztahu metodologie církevních dějin a praktické teologie,” in *Eseje o povaze církevní historiografie*, ed. Jiří Hanuš, Brno: CDK, 2012, s. 9–24.

⁶ Srov. Ansgar KREUTZER, *Kritische Zeitgenossenschaft: Die Pastoralkonstitution Gaudium et spes modernisierungstheoretisch gedeutet und systematisch-theologisch entfaltet*, Innsbruck: Tyrolia, 2006, s. 312–313. Srov. Giuseppe RUGGIERI, „Zeichen der Zeit: Herkunft und Bedeutung einer christlich-hermeneutischen Chiffre der Geschichte,” in *Das Zweite Vatikanische Konzil und die Zeichen der Zeit heute*, ed. Peter Hünemann, Freiburg: Herder, 2006, s. 67–68. Srov. Markus LEHNER, „Sociální práce a praktická teologie jako teorie jednání,” in *Teorie a praxe charitativní práce: Uvedení do problematiky, Praktická reflexe a aplikace*, ed. Michal Opatrný a Markus Lehner, České Budějovice: TF JU, 2010, s. 36–38.

nad tím, jak na znamení času prakticky odpovídat v pastoraci.⁷ Při reflexi znamení času a promýšlení jim přiměřené pastorální odpovědi je třeba se orientovat podle evangelia.⁸ Z tohoto důvodu je pak důležité sledovat, jaké interpretace evangelia se v dějinách objevily a jak tyto interpretace působily dále na praxi. Jednou z historických významných podob interpretace znamení času ve světle evangelia je především Druhý vatikánský koncil. Díky shromážděným písemnostem a přepisům mluveného slova biskupa Hloucha⁹ můžeme i dnes nehlédnout, jakým způsobem interpretoval koncil právě při svém návratu do diecéze. Cílem této studie je proto zasadit osobu Josefa Hloucha, které se věnují ostatní příspěvky v supplementu, do teologického kontextu doby, ve které se vrátil k výkonu úřadu českobudějovického biskupa, a to se zvláštním zřetelem na pastorální teologii. Jako velmi zásadní se proto jeví jeho proslov ke kněžím o svátku sv. Petra a Pavla z r. 1968.¹⁰ Domnívám se, že ho lze bez obav označit za programové prohlášení. Nejde přitom ani tak o to, že se jedná o jeden z prvních proslovů po návratu Josefa Hloucha do česko-budějovické diecéze. Mnohem důležitější je samotný charakter proslovu (jde o proslov ke kněžím diecéze) a příležitost, při které byl pronesen (svátek „knížat apoštolů“). Biskup Josef Hlouch se v tomto proslovu dotknul hned několika koncilních témat, z nichž bych zde chtěl vyzdvihnout čtyři, která se v rámci proslovu jeví jako nejdůležitější: apoštolát a evangelizace, pastorece jako služba, jednota slov a činů a pastorální vztah církve ke světu.

---

⁷ Srov. Stefan KNOBLOCH, *Praktische Theologie: Ein Lehrbuch für Studium und Pastoral*, Freiburg: Herder, 1996, s. 175–187; Karl BOPP, „*Gaudium et spes*': Eine konstitutionelle Neubestimmung der kirchlichen Pastoral,“ in *Die Ankunft der Kirche in der modernen Welt: Die Wirkung der Pastoralkonstitution 'Gaudium et spes' aus deutscher und chilenischer Perspektive*, ed. Martin Lechner, Karl Bopp a Fernando Berríos Medel, München: Don Bosco, 2006, s. 24; Pavel AMBROS, *Pastorální teologie I: Fundamentální pastorální teologie*, Olomouc: UP, 2002, s. 37.

⁸ Srov. *Gaudium et spes* 4, 11 a 44. Srov. Christoph THEOBALD, „Zur Theologie der Zeichen der Zeit: Bedeutung und Kriterien heute,“ in *Das Zweite Vatikanische Konzil und die Zeichen der Zeit heute*, ed. Peter Hünermann, Freiburg: Herder, 2006, s. 71–72; SANDER, „Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution,“ s. 693–717.

⁹ Srov. WEIS, *Svědectví dokumentů*, s. 332.

¹⁰ Srov. *Promluva biskupa Josefa Hloucha ze dne 29. 6. 1968*, přepis. Soukromý archiv Martina Weise.

1. APOŠTOLÁT A EVANGELIZACE

Pojem apoštolát úzce souvisí s pojmy misie a evangelizace. Zatímco v době návratu biskupa Hloucha do diecéze byly misie a apoštolát relativně běžně užívanými pojmy, pojem evangelizace na svůj plnohodnotný vstup do katolické teologie teprve čekal.¹¹ Misie je zpravidla chápána jako první zvěstování evangelia nekřesťanům nebo jako zakládání nových místních církví; pojem evangelizace oproti tomu označuje snahy, které usilují o překonání nedostatků ve víře a obrácení v těch zemích, kde je církev přítomná už velmi dlouho a kde je v kultuře zakořeněná lidová zbožnost.¹² Proto jsou si ve skutečnosti pojmy evangelizace a apoštolát bližší než evangelizace a misie, resp. zřejmě proto se dnes již hovoří jen o evangelizaci a misii, protože pojem evangelizace postupně překryl a obsáhl význam pojmu apoštolát.¹³ Např. Wilhelm Zauner tak již dříve konstatoval, že se evangelizace musí „... uskutečňovat na celém světě a skrze každého jednotlivého křesťana a je identická s tím, co se miní apoštolátem, především ve formě laického apoštolátu.“¹⁴

V době návratu biskupa Hloucha do českobudějovické diecéze se pojem evangelizace ještě nepoužíval v takovém rozsahu jako dnes. Nicméně právě z toho, jak ve svém proslovu ke kněžím Josef Hlouch použil pojem apoštolát, může být zřejmá vzájemná blízkost apoštolátu a evangelizace, resp. inspirace slov o apoštolátu pro dnešní evangelizaci. Význam pojmu apoštolát byl v té době formován dokumenty, jako byla encyklika *Mater et Magistra* a dekret *Apostolicam actuositatem*, přičemž

¹¹ Pojem *evangelizace* byl původně užíván převážně protestantskou teologií. I když ho můžeme najít již např. v dokumentech Druhého vatikánského koncilu, byla to až synoda o evangelizaci (svolaná v r. 1974 Pavlem VI., který pak její závěry shrnul v dokumentu *Evangelii nuntiandi* vydaném v r. 1975), která dostatečně pevně zapojila pojem evangelizace do diskurzu katolické teologie. Vliv listu *Evangelii nuntiandi* byl ovšem natolik zásadní, že význam pojmu evangelizace nakonec převážil nad významem pojmu misie a zejména apoštolát. Evangelizace je proto již po řadu let chápána jako hlavní úkol církve (srov. Paul M. ZULEHNER, *Fundamentalpastoral: Kirche zwischen Auftrag und Erwartung: Pastoraltheologie*, sv. 1, Düsseldorf: Patmos, 1991, s. 54–56).

¹² Srov. Wilhelm ZAUNER, „Evangelisierung und Neu-Evangelisierung,“ in *Theologisch-Praktische Quartalschrift* 138 (1990): 50.

¹³ Přitom Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem* původně o vztahu apoštolátu a evangelizace hovořil spíše v opačném smyslu; tedy, že je evangelizace součástí apoštolátu (čl. 6) podobně, jako jsou jeho součástí obnova časného řádu (čl. 7) a charitativní činnost (čl. 8).

¹⁴ Srov. ZAUNER, „Evangelisierung und Neu-Evangelisierung,“ s. 50–51.

tento koncilní dokument na uvedené encyklice Jana XXIII. do značné míry staví. Apoštolát je v jejich pojetí chápán jako úkol církve i poslání jednotlivých křesťanů.¹⁵ Podstata apoštolátu je spatřována v úzkém propojení víry a životní praxe, která usiluje o dobro člověka nejen ve smyslu jeho spásy, ale i ve smyslu důstojnosti lidského života:

Jakkoli tedy je posláním církve především přivádět duše ke svatosti a dát jim účast na nebeských statcích, přesto se stará i o každodenní potřeby lidí. Nejde jí však jen o to, co je k životu nezbytné. Stará se též o blahobyt a prospěch lidí v nejrůznějších kulturních oblastech, jak to doba žádá. Tím církev svatá uskutečňuje pověření svého zakladatele Ježíše Krista – On má na mysli především věčnou spásu člověka, když říká: „Já jsem cesta, pravda a život (Jan 14,6)“ a na jiném místě: „Já jsem světlo světa (Jan 8,12).“ Když však při pohledu na hladovějící zástupy s pohnutím volá: „Je mi líto zástupu (Mk 8,2),“ ukazuje tím, že mu záleží i na pozemských potřebách lidu. Tuto svou péči dokázal božský Spasitel ve svém životě nejen slovy, nýbrž i skutky, když vícekrát zázračně rozmnožil chléb, aby utišil hlad zástupů.¹⁶

Dekret o apoštolátu laiků vyjadřuje totéž velmi obdobně poměrně stručnou, ale výstižnou větou: „Proto je posláním církve nejen přinášet lidem Kristovo poselství a jeho milost, ale také pronikat a zdokonalovat duchem evangelia řád časných věcí.“¹⁷ Toto tvrzení koncilu konkrétně znamená, že má církev jako celek i jednotliví křesťané jednak vykonávat apoštolát evangelizace a posvěcování světa, jednak apoštolát obnovy časného řádu v křesťanském duchu a v neposlední řadě i apoštolát charitativní činnosti.¹⁸

Také pojem evangelizace je dnes chápán tak, že její těžiště spočívá v uskutečňování křesťanského života.¹⁹ „Evangelizace tedy znamená, doslovně vzato, předávat dobrou zprávu o Boží lásce kvůli radosti z ní a kvůli lásce k bližním.“²⁰ Toto své tvrzení Zauner dokládá i významem řeckého slova *eu-angelizomai*, které je užíváno v Bibli. Věřoučná konstituce o církvi přitom ve svém článku věnovaném nekřesťanům používá slova velmi podobná:

¹⁵ Srov. *Apostolicam actuositatem* 1.

¹⁶ *Mater et Magistra* 3–4.

¹⁷ *Apostolicam actuositatem* 5.

¹⁸ Srov. tamtéž, čl. 6–8.

¹⁹ Srov. Marko I. RUPNIK, „Cesty nové evangelizace ve střední a východní Evropě v postmoderní situaci,“ in *Nová evangelizace*, Olomouc – Velehrad: Centrum Aletti – Refugium Velehrad-Roma, 2000, s. 40–41.

²⁰ ZAUNER, „Evangelisierung und Neu-Evangelisierung,“ s. 49.

Často ovšem lidé, oklamání Zlým, upadli do pošetilých myšlenek, zaměnili Boží pravdu za lež a sloužili raději tvorům než Stvořiteli (srov. Řím 1,21 a 25), anebo žijí a umírají na tomto světě bez Boha a jsou vydáni napospas meznímu zoufalství. Proto církev stále horlivěji podporuje misijní činnost k slávě Boží a k spáse těchto lidí. Má přitom na paměti příkaz Pána, jenž řekl: „Hlásejte evangelium všemu tvorstvu“ (Mk 16,15).²¹

V tomto smyslu ve svém proslovu ke kněžím o svátku apoštolů Petra a Pavla v r. 1968 vyzval biskup Hlouch k novému apoštolskému úsilí v českobudějovické diecézi:

Pokus vytvářet život bez Boha přinesl životu tisícové rány. Moderní člověk už nevěří tak slovu, on chce vidět. A to nejprve nás jako žité evangelium, aby mohl v nás aspoň tušit Krista a mít v nás důkaz víry. Má právo na to, abychom mu byli světlem, kvasem, který vnáší v pozemský život sílu a moc a požehnání nebeského života. Má právo, abychom mu byli solí, která chrání rozkladu. (...) V řadách laiků hoří oheň nadšení. V nás musí hořet ještě víc. Kéž se kněžstvo hrozí zklamat lid.

Jak je z citované pasáže proslovu patrné, apoštolát zde není viděn jako úkol kněží, ale především jako věc laiků, kteří ji nadto berou tak vážně, že by si z nich kněží měli vzít příklad.²² Prakticky ve stejném smyslu formuloval význam a podstatu apoštolátu Wilhelm Zauner, když ukazuje jeho souvislosti či významové překrytí s pojmem evangelizace: „Apoštolátem je míněno: Zajímat se o to, aby poselství evangelia a křesťanská víra se staly známými také ostatním a přišly jejich životu k dobru.“²³

Stojí za to zdůraznit, že tím není míněno pouhé pokřesťanštění světa. Právě na Druhém vatikánském koncilu se církev vzdala nároku christianizovat a zcírkevnit celý svět. Tohoto nároku se vzdala tím, že sebe samu ve věroučné konstituci o církvi definovala jako znamení naděje ve světě: „Církev je totiž v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva.“²⁴ Tato sebe-definice církve je vlastně pokorným a realistickým přiznáním si vlastních limitů a spolehnutí se více na Boha než na sebe samu. Definice svátosti jako účinného znamení předpokládá, že pouhá část světa (materie) a symbo-

²¹ *Lumen gentium* 16.

²² Josef Hlouch se zde zřejmě inspiroval *Apostolicam actuositatem* 1 a 10. To samé co dekret ovšem biskup vyjádřil ještě důrazněji a naléhavěji.

²³ Wilhelm ZAUNER, „Christ sein – Apostel werden,“ dioezese-linz.at/pfarren/leonding-hart/texte/zauner_Christ_sein.htm, [staženo 28. 11. 2007].

²⁴ *Lumen gentium* 1.

lické jednání spolu se slovy evangelia odkazují na neviditelné působení Boží milosti. Podobně má i církev coby pouhá část světa odkazovat na neviditelné působení Boha ve světě. Stejně tak slova „světlo“, „kvas“ a „sůl“, které Josef Hlouch použil ve svém projevu ke kněžím, odkazují na tento svátostný charakter církve. Proto lze říci, že primárním „smyslem a úkolem církve je, skrze její slova a činy, ba skrze její existenci ukazovat, co Bůh koná pro všechny lidi.“²⁵ Josef Hlouch to formuloval tak, že člověk má právo na to, aby s ním církev jednala v tomto duchu.²⁶ Jde tedy o takové pastorační jednání, které chce primárně „vyjevovat“ Kristovu lásku k člověku.²⁷ Pastorační jednání v tomto smyslu staví na skutečnosti, že církev je pouhou svátostí, tzn., že se uskutečňuje v církvi a jménem církve, která si je pokorně vědoma relativnosti svého jednání vzhledem k jednání Božímu. Nejen apoštolát a misie, ale i veškerá pastore se tak v církvi, která sebe samu chápe jako svátost, resp. světlo, kvas a sůl, stává pouhou asistencí Boží „práci“ s člověkem. Stát se v tomto smyslu apoštolem proto znamená, že člověk musí tak jako Petr v Mt 14,22–33 „vstoupit na vodu“. A k tomu je samozřejmě nutná důvěra v Boha a podpora ostatních.²⁸

2. PASTORACE JAKO SLUŽBA

Pastore chápáná jako pouhá asistentce Božímu jednání proto vyžaduje velkou otevřenost a pochopení pro druhé, zejména pro nekřesťany. Josef Hlouch to o několik odstavců dál ve svém projevu vyjádřil následujícími slovy:

Jděme ke všem s nejčistším úmyslem z posice lásky, trpělivosti, pokory a důvěry, že s křížem lze všude vstoupit. Vyjděme z pasivity, do které nás zahнала minulá doba – do aktivity lásky a pastýřské péče. Ať rozhoduje v našem životě a jednání Bůh a zájem duší, a ne naše osobní zájmy nebo lidské ohledy. (...) Snažme se lépe

²⁵ Wilhelm ZAUNER, „Christ sein – Apostel werden,“ dioezese-linz.at/pfarren/leonding-hart/texte/zauner_Christ_sein.htm, [cit. 28. 11. 2007].

²⁶ Za povšimnutí stojí, že se podobná formulace objeví přibližně o sedm let později v posynodálním listě Pavla VI. o evangelizaci; srov. *Evangelii nuntiandi* 53 a 80.

²⁷ Srov. Pavel AMBROS, „Perspektivy a východiska pastorační činnosti církve – modlitba a evangelizace,“ in *Nová evangelizace*, s. 88.

²⁸ Srov. Wilhelm ZAUNER, „Christ sein – Apostel werden,“ dioezese-linz.at/pfarren/leonding-hart/texte/zauner_Christ_sein.htm, [staženo 28. 11. 2007].

poznat své ovečky, jak žijí, pracují, trpí, jak se radují, čeho potřebují, co od nás čekají, jak jim můžeme posloužit. Když Boží Syn přišel sloužit, co větší bychom mohli hledat my? Pochopme člověka dnešní doby. Pak snadno odpustíme a najdeme cestu k záchraně.

Kardinál Josef Cardijn, zakladatel hnutí pracujících křesťanské mládeže, hovořil v obdobném smyslu o tom, že v pastoraci je třeba člověku vyjít vstříc tak, jak mu vychází vstříc Bůh.²⁹ Biskup Hlouch vyzýval kněze právě k takto pozitivnímu vnímání člověka – je ho třeba především pochopit, protože pochopení otevírá možnost odpustění a smíření. Přesně to je přitom metoda Druhého vatikánského koncilu a zejména jeho pastorální konstitute:

Koncil zamýšlí nejprve posoudit v tomto světle (víry, pozn. aut.) hodnoty, které se dnes nejvíce cení, a zapojit je na jejich božský zdroj. Pokud jsou tyto hodnoty plodem nadání daného člověku Bohem, jsou velmi dobré, ale pokaženost lidského srdce je nezdědkou odvrací od jejich náležitého zaměření, takže potřebují být očištěny.³⁰

Takto pojatá pastorece staví na mystagogii – uvádění člověka do tajemství spásného vztahu, který k němu Bůh jako původce dobra chová. Skrze tento vztah Bůh člověka zmocňuje a posiluje, aby dostál své odpovědnosti za sebe i za druhé a pracoval na svém svědomí a víře.³¹ Právě proto bylo již před druhou světovou válkou pro pastorační postupy, se kterými přišel Josef Cardijn a u nás je reprezentoval např. již zmíněný Adolf Kajpr, příznačné, že stavěly na základně, kterou byl původ lidské důstojnosti v Bohu. K lidské důstojnosti se pak podle Cardijna vždy váže povolání a poslání, kterého se člověku od Boha dostává.³² Když člověk naplňuje svou důstojnost tím, že odkrývá povolání a poslání, které je s ní spojeno, spolupracuje s Bohem na rozvíjení dobra, kterého je Bůh původcem.

²⁹ Srov. Stephanie KLEIN, *Erkenntnis und Methode in der Praktischen Theologie*, Stuttgart: Kohlhammer, 2005, s. 73–75.

³⁰ *Gaudium et spes* 11. O něco dříve postupoval obdobně i Jan XXIII.; srov. *Mater et Magistra* 236.

³¹ Srov. KNOBLOCH, *Praktische Theologie*, s. 187–202. Srov. Maria WIDL, *Kleine Pastoraltheologie: Realistische Seelsorge*, Graz: Styria, 1997, s. 101–182.

³² Srov. *Jak začít? Příručka k založení studijního kroužku pracujících mládeže*, bez udání místa, nakladatele a roku vydání, s. 7 a 12–13. Srov. KLEIN, *Erkenntnis und Methode in der Praktischen Theologie*, s. 73–75.

Řečeno současným slovníkem: *Bůh zmocňuje člověka k převzetí odpovědnosti za jeho život*; zmocňuje ho k tomu, aby jako křesťan žil svůj každodenní život zodpovědně; aby ho žil takovým způsobem, který odpovídá jeho důstojnosti. Pastorence ovšem nemůže tomuto Božímu zmocnění člověka asistovat nějakým výchovným a formačním „frontálním působením“ či „chytrými“ přesvědčovacími technikami. Pastorence chápaná jako služba, o které Josef Hlouch hovořil, něco takového principiálně vylučuje. Sloužit znamená konat to, co druhý potřebuje, přičemž to, co potřebuje, ví především on sám: „Snažme se lépe poznat své ovečky, jak žijí, pracují, trpí, jak se radují, čeho potřebují, co od nás čekají, jak jim můžeme posloužit.“

K převzetí odpovědnosti za vlastní život měla i v intencích díla Josefa Cardijna sloužit především vzájemná spolupráce a podpora křesťanů:

Organisace (v kroužcích, pozn. aut.) neznamena uzavřenost několika přesvědčených jedinců, aby se chránili před nebezpečím, spíše znamená to poslání nejdříve k vlastní formaci, pak k tomu, aby se vmísili mezi statisíce kamarádů, i když neznají nebo nenávidí Krista a Církev, aby byli mezi nimi svědky pravdy. Nesmí se formovat členění na dobré a špatné, nýbrž je nutno dát všem poznat pravdu a život pravý, aby ji každý mohl vidět a najít. Proto tento způsob je otevřený všem, i těm, kteří nejsou dosud přesvědčeni nebo praktičtí křesťané. Každé prostředí musí být proniknuto tímto novým kvasem pomocí mladých nositelů. (...) Nebudme příliš přísnými. Nehledejme jen hotové a formované typy. Oni se zformují sami při vedení akce. Nenechme se vést od jedinců příliš silných v znalostech teoretických, ale neschopných jednat a působit křesťansky.³³

Proto by pro pastorence mělo být klíčové, aby usilovala nikoliv o co nejvíce projevů osobní víry a zbožnosti u laiků, nýbrž o takové formy všedního života, které odpovídají křesťanské víře. Jen tímto způsobem totiž může být organicky propojována víra s každodenním všedním životem.

3. JEDNOTA SLOV A ČINŮ

Vzhledem k doposud uvedenému proto můžeme říci, že se ve výše uvedeném pojetí pastorence vlastně nejedná o nic menšího než o důvěry-

---

³³ *Jak začít?*, s. 4 a 10.

hodné svědectví Bohu, který je člověku mnohem blíže než samotné pastorační profese. Tak to také vyjadřují již Skutky apoštolů v Petrově kázání o Letnicích (Sk 2,22–32). Pastorační profese mají na skutečnost Boží blízkosti člověku ukazovat, mají člověku pomoci, aby ji mohl uchopit či zakusit. Aby však bylo jejich svědectví Bohu důvěryhodné, musí samy pastorační profese na své důvěryhodnosti pracovat. Jejich připravenost pro pastorační službu spočívá v míře jejich důvěryhodnosti. Biskup Josef Hlouch to vyjádřil ve svém projevu následujícími slovy: „Náš charakter má být zvonem, který zve k Pánu. Bez pukliny. Kdo nekáže svým jednáním, ten nic nedokáže slovem! (...) Ne ďábel, ne světští lidé vyhánějí lidi z kostela!“ Můžeme říci, že biskup Hlouch zde narážel na skutečnost, že to jsou především větší, ale i drobné prohřešky proti pastorační službě, co „vyhání“ lidi z kostelů, a že jsou to tedy sami kněží, když se prohřešují proti pastorační službě, kdo vyhání lidi z kostela. Pastorační profese, které svou práci nechápou jako službu, zkrátka nejsou důvěryhodné. Jejich život není pozváním k Pánu, protože jejich slova a činy nejsou v jednotě; je mezi nimi puklina – řečeno s biskupem Hlouchem. Každý, kdo je ustanoven k pastoračnímu povolání, proto nemůže být vykonavatel církevně-úředních úkonů a rituálů, ale jako křesťan se musí držet svého základního úkolu, totiž být Bohu před lidmi svědkem (Sk 2,32). Svátostný charakter církve³⁴ se i takto promítá do pastorace.

„Zvát k Pánu,“ jak uvedl Josef Hlouch, znamená předávat důvěryhodně jeho evangelium, komunikovat jeho evangelium. To je úkol, který není možné uskutečnit jen verbálním ohlašованиеm evangelia, byť za využití moderních komunikačních prostředků, protože ze samotné své podstaty musí být evangelium komunikováno určitou životní praxí. Při komunikaci evangelia je proto naprosto nutné ctít skutečnost, že samo evangelium je komunikací Boha s lidmi, takže komunikace evangelia církví se musí řídit tím, jak Bůh komunikoval evangelium v Ježíši Kristu.³⁵ Proto tak, jak si vzal za vlastní záležitosti lidí Bůh, když se jeho Syn stal člověkem, si je má brát za vlastní i církve: „Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků, a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu.“³⁶ Tento začátek

³⁴ Srov. *Lumen gentium* 1.

³⁵ Srov. Norbert METTE, *Einführung in die katholische Praktische Theologie*, Darmstadt: WBG, 2005, s. 14–25 a 41.

³⁶ *Gaudium et spes* 1.

pastorální konstituce vlastně zavazuje církev, že se může k lidskému životu vyjadřovat jen tehdy, pokud nejprve sdílí jak radosti a naděje, tak zejména smutky a úzkosti současných lidí.³⁷ Jen zájem a praktické jednání ve věci radosti a nadějí, smutků a úzkostí lidí vytváří předpoklady pro předávání evangelijního poselství. Slova v proslovu biskupa Hloucha o „kázání jednáním“ a o „charakteru zvoucím jako zvon k Pánu“ tak naráží na neuralgický bod koncilní nauky. Právě pastorální konstituce totiž vyjadřuje nejlépe podstatu celého II. vatikánského koncilu – jde o dokument, který je skutečně dílem koncilu: vznikl až na koncilu a z rozhodnutí koncilu.

Důvěryhodnost je proto hlavním pracovním nástrojem pastoračních profesí. Nepřekvapí styl a dikce, s jakými se k tomuto tématu ve svém proslovu ke kněžím biskup Hlouch v r. 1968 vyjádřil. Jejich vlastní důvěryhodnost je proto poměrně důležitý námět pro přemýšlení i meditaci pastoračních profesí i dnes.

4. PASTORÁLNÍ VZTAH CÍRKVE KE SVĚTU

Zmíněný začátek pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* se ovšem netýká jen pastoračních profesí. Slovo církev je zde myšleno v duchu věroučné konstituce, kterou pastorální konstituce rozvíjí a doplňuje,³⁸ ve svém plném významu, tedy jako lid Boží a společenství věřících. Starost o radosti a naděje, smutky a úzkosti lidí současné doby proto mají mít všichni křesťané. V závěru svého proslovu ke kněžím to biskup Hlouch vyjádřil následujícími slovy: „Koncil nám určuje ideální pohled na věřící. Ne poddaní, ale svěření lásce. Členové rodiny. Oni mají povinnost pomáhat nám, my máme povinnost přijmout jejich rady. Proto – nebuďme sami.“ Slovem pastorační je proto třeba nejpozději od Druhého vatikánského koncilu označovat především vztah církve jako celku ke světu:

³⁷ Srov. Yves CONGAR, *Le Concile au jour le jour: Troisième session*, Paris: Editions du Cerf, 1965, s. 84. Cit. dle německého překladu v M.-D. CHÉNU, *Volk Gottes in der Welt*, Paderborn: Bonifacius, 1968, s. 45, pozn. 1; Maria-Dominique CHÉNU, *Volk Gottes in der Welt*, s. 18; SANDER, „Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution“, s. 704-705 a s. 728.

³⁸ Srov. CHÉNU, *Volk Gottes in der Welt*, s. 17; SANDER, „Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution“, s. 692.

Proti zjednodušujícímu pohledu, kdy je pastorec vymezena zjednodušeně činností duchovních, přesněji řečeno jejich historicky a společensky podmíněnou činností, je třeba stavět pastorači jako činnost celého církevního společenství věřících při zachování rozdílu služeb, které vykonávají pastýři mocí svátostí kněžského svěcení, a služby, které vykonávají laici mocí kněžství křesťanského.³⁹

Že pojem *pastorec* není nadále možné vztahovat jen dovnitř církve, se totiž vedle praxe stalo zřejmým zejména díky oběma koncilním konstitucím o církvi. Když má být církev znamením jednoty lidí navzájem a s Bohem a když nic opravdu lidského, ať už radosti a naděje, nebo smutky a úzkosti, nemá být křesťanům cizí,⁴⁰ nemůže se již pastorec týkat jen „vnitrocírkevního provozu“. Pastorec se stává společným dílem celé církve, pastoračních profesí i laiků.

Toto nové pojetí pastorec bylo vlastní celému Druhému vatikánskému koncilu. Již při jeho svolání mu papež Jan XXIII. dal úkol, být v uvedeném smyslu pastoračním koncillem.⁴¹ Podle druhého koncilního papeže Pavla VI. spočíval pastorační úkol v proniknutí evangelia do myšlenek, slov, kultury, způsobu života a směřování dnešního lidstva.⁴² Pastorační pojetí tedy neznamená, že koncil nechtěl být dogmatický. Spíše je ho třeba chápat jako protiklad „juridickému“ nebo „disciplinárnímu“ pojetí koncilu.⁴³ Ve svém závěrečném projevu na koncilu proto Pavel VI. zdůraznil, že na něm církev sebe samu pojala a definovala jako služebnici lidstva ve všech jeho slabínách a potřebách. Pochopila sebe samu jako služebnici humanity; idea služby byla podle papeže na koncilu centrální. Koncilu šlo o lidstvo a člověka, protože poznání člověka je podle Pavla VI. předpokladem pro poznání Boha, který se stal člověkem.⁴⁴ Karl Rahner proto o Druhém vatikánském koncilu konstatuje, že „... chtěl být koncillem péče církve o lidi.“⁴⁵

³⁹ AMBROS, *Pastorační teologie I*, s. 37.

⁴⁰ Srov. *Lumen gentium* 1 a *Gaudium et spes* 1. Srov. SANDER, „Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution,“ s. 728.

⁴¹ Srov. JAN XXIII., „Rede von Papst Johannes XXIII. zur Eröffnung des 2. Vatikanischen Konzils am 11. Oktober 1962,“ pův. vyd. *Herderkorrespondenz* 17 (1962/63): 85–88, www.ub.uni-freiburg.de/fileadmin/ub/referate/04/semapp/konzil.html [zveřejněno 25. 9. 2002; cit. 31. 3. 2013].

⁴² Srov. *Ecclesiam suam* 70.

⁴³ Srov. ALEŠ OPATRNÝ, *Kardinál Tomášek a pokoncilní proměna pražské arcidiecéze*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 25.

⁴⁴ Srov. PAVEL VI., *Address of Pope Paul VI during the last general meeting of the Second Vatican Council* 7. December 1965, in vatican.va, odkaz goo.gl/BHdcmj [cit. 18. 2. 2012].

⁴⁵ Srov. KARL RAHNER, „Všeobecný úvod,“ in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995, s. 17.

Z tohoto důvodu byl pro koncil nejdůležitější vztah mezi pastorálním přístupem, tzn. srozumitelností jeho nauky křesťanům a částečně i nekřesťanům, a čistotou nauky, tzn. dogmatickou přesností. Diskuse na koncilu i po koncilu však šly vždy dvojím směrem. První se soustředí na to, aby byla v pastoraci zvěstována zjevená pravda co nejpřesněji; druhý si je vědom toho, že pastorální přístup neznamená jen odvození z nauky, ale že nauka musí být zakořeněna v životě církve, takže se v nauce hledá především to, co je důležité pro praxi církevního života. Pokud se preferuje jeden ze dvou zmíněných přístupů ke koncilním textům, začíná být přehlíženo, že pro koncil byl zásadní právě *vztah* mezi pastorálním přístupem a čistotou nauky.⁴⁶ Tento vztah nejlépe reprezentuje „vlastní dítě“ koncilu, totiž pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, která bývá charakterizována slovy „angažovaná nevtrhavost“.⁴⁷ Toto slovní spojení chce popsat jednu z jejích silných stránek – přesvědčivost jejího pohledu na věci, kterými se zabývá.⁴⁸ Právě na této důvěryhodnosti a přesvědčivosti spočívá její pastorálnost.

Konstituce se přitom zabývá tím, s čím se musí křesťanská víra vyrovnat. Její zájem o tzv. svět (člověka, společnost, lidskou činnost atd.) proto utváří její pastorální charakter; činí z ní *pastorální* konstituci. Podle Maria-Dominique Chenu se termínem *pastorální konstituce* chce říci, že „... pastorece není výsledkem zbožného oportunismu, který se přizpůsobuje dočasným okolnostem,“ protože právě při pastoraci je církev tím, čím má být. A Chenu dodává: „*Pastorální konstituce*: to je dokonalý výraz pro tajemství Krista, které v církvi dostalo konkrétní podobu.“⁴⁹ Církev a svět nejsou viděny jako protiklady, ale církev je součástí světa a z jejího vztahu ke světu – deklarovaného v prvním článku konstituce – plyne její autorita, plyne autorita *Gaudium et spes* jako konstituce.⁵⁰ Pojem „pastorální“ tedy v konstituci znamená širokou, nikoliv jen sociální solidaritu se všemi lidmi v dějinách.⁵¹

⁴⁶ Srov. Pavel AMBROS, „Pastorece a recepce II. vatikánského koncilu,“ *Teologické texty* 14, č. 1 (2003): 6.

⁴⁷ Srov. Ferdinand REISINGER, „Engagierte Unaufdringlichkeit: Zum Stil der Kirche nach *Gaudium et spes*,“ in *Kirche in der Welt von heute – ein kritisches Verhältnis*, ed. Walter Krieger, Würzburg: Echter, 1996, s. 79–103.

⁴⁸ Srov. SANDER, „Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution,“ s. 837.

⁴⁹ CHENU, *Volk Gottes in der Welt*, s. 18.

⁵⁰ Srov. SANDER, „Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution,“ s. 706.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 712.

Na tomto vztahu solidarity křesťanů se světem tedy mají spolupracovat pastorační profese a laici. Biskup Hlouch tuto spolupráci popsal jako vzájemnou pomoc v tom, v čem jsou jednotliví členové církve kompetentní. Pastorační profese, zejména pak nositelé úřadu, nesou odpovědnost za výše popsaný vztah solidarity církve se světem. Mají dbát o jeho uskutečňování v církvi. Paradoxně je to často problém nikoliv jen pro pastorační profese, ale právě pro laiky, kteří neumí převzít svůj díl křesťanské odpovědnosti za svět. Na druhou stranu jsou laici svým způsobem „odborníky na svět“.⁵² I když třeba svou odpovědnost za něj neumí vždy převzít, zpravidla se ve světě a zejména ve vlastních oborech vyznají lépe než pastorační profese. Proto se laici stávají vlastně poradci pastoračních profesí. Pakliže je předmětem této spolupráce solidarita křesťanů se světem, stává se církev církví, protože právě tehdy uskutečňuje pastoraaci.

The Pastoral Legacy of Bishop Joseph Hlouch

Key words: Second Vatican Council; Reception of the Council; Apostolate; Evangelism; Pastoral care; Service; Church and the World

Abstract: The study focuses on the theological context of the time period when Josef Hlouch returned to the Diocese of České Budějovice from his internment (1968). This period was strongly influenced by the fact that the Second Vatican Council had just come to an end. The pastoral programme of Josef Hlouch for his further work in the diocese was directly based on the theology of the Council. This can be illustrated by his speech to the diocese priests which he gave on the Feast of the Apostles Peter and Paul.

Mgr. Michal Opatrný, Dr.theol.
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce
TF JU
Kněžská 8
370 01 České Budějovice

---

⁵² Srov. Otto H. PESCH, *Druhý vatikánský koncil 1962–1965: Příprava – Průběh – Odkaz*, Praha: Vyšehrad, 1996, s. 306–307.